

Vierailevat päätoimittajat

Jani Ursin, Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos, jani.p.ursin@jyu.fi
Jatta Herranen, Humanistinen ammattikorkeakoulu, jatta.herranen@humak.fi

YHDESSÄ OLEMME VAHVEMPIA?

Viime aikoina julkista keskustelua seuraava kansalainen ja korkeakouluissa työskentelevä asiantuntija ei ole voinut välttyä kuulemasta tai näkemästä sanaparia 'rakenteellinen kehittäminen'. Rakenteellisen kehittämisen nimissä tehdään nykyään monenlaisia asioita, esimerkiksi trimmataan suomalaista korkeakouluverkostoa huippukuntoon sekä rakenteellisesti että toiminnallisesti. Puheet 'historiallisesta muutoksesta', 'kansainvälisen kilpailukyvyyn parantamisesta' ja 'strategisista liittoutumisista' ovat meille kaikille tuttuja. Mutta miksi korkeakoulutuksen rakenteita ja toimintaa uudistetaan juuri nyt?

Opetusministeriö on tällä vuosituhanella alkanut voimakkaasti ohjaamaan tehottomaksi ja laadultaan epätasaiseksi arvioidun suomalaisen korkeakouluverkoston uudistamista. Tällä hetkellä korkeakouluverkostomme koostuu 20 yliopistosta ja 26 ammattikorkeakoulusta. Tavoitteena on supistaa suomalaisten korkeakoulujen määrä puoleen nykyisestä vuoteen 2020 mennessä. Vertailun vuoksi mainittakoon, että esimerkiksi Isossa-Britanniassa on yliopistoja 124 ja 45 korkeakouluksi luettavaa muuta laitosta. Suomen väkiluku on noin 5.3 miljoonaa ja Iso-Britannian yli 60 miljoonaa. Jo tämä paljastaa, että Suomessa korkeakoulujen lukumäärä on verraten korkea suhteutettuna väkilukuun ja moninkertainen Iso-Britanniaan ja myös moniin muihin Euroopan maihin verrattuna. Suomalaisen korkeakouluverkoston uudistamista perustellaan tehokkuuden ja tuottavuuden lisääntymisen ja laadun parantumisen lisäksi muun muassa kansakuntamme kilpailukyvyyn lisääntymisellä, osaamistason nousulla, tuotteiden (koulutuksen ja tutkimuksen) vaikuttavuuden kasvulla, koulutusvaihtoehtojen monipuolistumisella sekä yhteistyörakenteiden kehittämisellä.

Valtion tiukassa ohjauksessa olevat suomalaiset korkeakoulut ovat ottaneet vakavasti rahoittajan toiveen korkeakoulutuksen voimien kokoamista ja yhteistyörakenteiden kehittämisestä. Ammattikorkeakoulusektorilla on tapahtunut jo useita yhteenliittymiä, joista suurin lienee ollut EVTEK:n ja Stadian muuttuminen kansainväliset mitat täyttäväksi Metropoliksi 1.8.2008 alkaen. Myös yliopistosektorilla on meneillään kolmen yhdistymisen valmistelut. Uusien yliopistojen - Aalto-yliopiston, Itä-Suomen yliopiston ja Turun uuden yliopiston - on määrä aloittaa toimintansa vuoden 2010 alussa. Lisäksi rakenteellisen kehittämisen yhteydessä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välille pyritään löytämään uudenlaisia yhteistyönmuotoja. Tästä esimerkkinä on Lapin yliopiston sekä Rovaniemen ja Kemi-Tornion ammattikorkeakoulujen muodostama Lapin korkeakoulukonsortio. Rakenteellinen kehittäminen ulottaa lonkeronsa myös

korkeakoulujen sisäisiin rakenteisiin: yksiköiden kokoja suurennetaan, tukipalveluja järkipäristetään ja tietohallintoa yhdenmukaistetaan.

Korkeakoulujen näkökulmasta rakenteellinen kehittäminen sisältää monia mahdollisuuksia. Esimerkiksi koulutustarjonnan päällekkäisyyksien poistamisen ja rakenteiden virtaviivaistamisen uskotaan hyödyttävän muun muassa opettajia ja opiskelijoita. Opettajat voivat opettaa sitä, minkä parhaiten osaavat ja opiskelijat saavat parasta mahdollista (nykytermein ilmaistuna laadukasta) opetusta oman osaamisensa rakentamiseksi. Samalla korkeakouluille tarjoutuu tilaisuus vahvistaa profiilejaan ja pyrkiä erottautumaan muista saman kentän toimijoista esimerkiksi nimeämällä itselleen koulutuksellisia ja tutkimuksellisia painopistealueita. Tämän toivotaan selkiyttävän korkeakoulujen roolia muun muassa alueellisina toimijoina ja niiden asemaa kansallisessa innovaatiojärjestelmässä ja kansainvälisillä koulutusmarkkinoilla.

Arjen tasolla rakenteellinen kehittäminen ei näyttäydy vain uusina mahdollisuuksina eikä uudistamisen juhlanä, sillä kehittämistyö vaatii korkeakoulujen henkilöstöltä muun muassa uudenlaisten toimintamallien omaksumista ja sopeutumista ulkopuolelta tuleviin muutoksiin, vaatimuksiin ja odotuksiin. Yksilö- ja yhteisötasolla rakenteelliseen kehittämiseen liittyy monia negatiiviseksi koettuja ja psyykkisesti kuormittavia asioita, kuten epävarmuuden tunnetta, huolta omasta työpaikasta ja jaksamisesta muutoksen keskellä, epätietoisuutta oman koulutus- ja tutkimusalan tulevaisuudesta sekä pelkoa uudistuvan työympäristön tuomien haasteiden kohtaamisesta. Katoaako yksittäisen työntekijän ja opiskelijan ääni tähän muuttuvien rakenteiden ihmemaahan?

Tämän KeVer-verkkolehden teemanumeron 'Rakenteet uudistuvat – muuttuuko korkeakoulutus?' tarkoituksena on välittää tuokiokuvia ja -kertomuksia siitä, mitä korkeakoulutuksen rakenteellinen kehittäminen tarkoittaa. Mitä mahdollisuuksia ja uhkia se sisältää? Mihin kehittämisen tuloksena syntyvää uudenlaista korkeakouluverkkoa tarvitaan?

Rehtorit **Veli-Matti Tolppi** ja **Vesa Saarikoski** pohtivat puheenvuorossaan Itä-Suomen korkeakoulujen, erityisesti Savonian ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulujen, yhteistyötä. He pitävät tärkeänä, että kilpailun sijaan korkeakoulut tekevät yhteistyötä ja pohtivat omia vahvuuksiaan. Näin saadaan aikaan entistä tavoitteellisemmin toimivia ja alueellisesti vaikuttavampia korkeakouluja. 'Uskomme synergian voimaan', kirjoittajat toteavat.

Erikoistutkijat **Helena Aittola** ja **Jani Ursin** kuvaavat kirjoituksessaan neljää kehitteillä olevaa yliopistojen yhteenliittymää koulutuksen ja opetuksen näkökulmasta. He korostavat, että yliopistojen yhteenliittymillä on vahvat erityispiirteensä. Kaikissa yhdistymisissä on lähdetty liikkeelle yhteisen hallintomallin suunnittelusta ja tutkimusyhteistyön vahvistamisesta. Vasta sen

jälkeen huomiota on kiinnitetty koulutukseen ja opetukseen – osin siksi, että koulutustoimintojen yhdistäminen on koettu haasteelliseksi, sillä usein se tarkoittaa koulutuksellisten päällekkäisyyksien poistamista ja koulutusohjelmien lakkautuksia.

Laadun parantuminen on yksi keskeisistä opetusministeriön ja korkeakoulujen perusteluista rakenteelliselle kehittämiselle. Tähän aiheeseen paneutuu tutkija **Taina Saarinen**, joka tekee lyhyen historiallisen katsauksen arviointiin ja laadunvarmistukseen korkeakouluissa. Saarinen toteaa, että laatua on 1990-luvulta alkaen käytetty lääkkeenä korkeakoulusektorin ongelmien ratkomiseen. Hyvä laatu on siten hoitokeino korkeakoulujen vaivoihin. Saarinen väittää, että nykyistä laatu keskustelua leimaavat talouselämän ja kilpailuttamiset arvot akateemisen yhteisön äänen jäädessä taka-alalle.

Rakenteiden uudistamisen huumassa usein unohdetaan, että kehittäminen on aina ollut osa korkeakoulujen toimintaa. Tätä arjen kehittämistä ja uusia kokeiluja valottavat tutkijatohtori **Marianne Teräs** ja projektipäällikkö **Leila Lintula**, jotka pohtivat erilaisia tutkimusyhteistyön muotoja korkeakoulujen välillä. He korostavat tutkimuskumppanuutta pitkäaikaisen ja tasavertaisen yhteistyösuhteen perustana. Kirjoittajat kannustavat korkeakouluja rohkeasti kokeilemaan innovatiivisia tutkimusyhteistyömuotoja – silläkin uhalla, että niiden hyötyjä ja tuloksia ei voi etukäteen tietää. Eryityisesti yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen rajapinnat muodostavat hedelmällisen lähtökohdan uudelle tutkimusyhteistyölle.

Koulutuksen ja opetuksen näkökulmaa tarkastelee nimimerkin **T. Hurma** taakse kätkeytyvä kahdeksan opettajankouluttajan ryhmä Jyväskylän yliopistosta. He nostavat keskiöön yhteisöllisyyden sekä informaalin ja formaalin koulutuksen yhdistämisen opettajankoulutuksen tukipilareina. Kirjoittajien näkemyksen mukaan opettajankoulutuksen kehittämisessä avainasemassa on itseohjautuva oppimisryhmä, joka määrittää oppimiselle omat sisältönsä ja tavoitteensa ja päättää itse opiskelutavoistaan. Tästä oppimisryhmän mahdollistamasta innovatiivisesta toiminnasta muodostuu kirjoittajien mukaan kollektiivisesti uutta luovan opettajuuden perusta. Tällainen lähestymistapa haastaa myös ottamaan riskejä oppimisen suhteen. T. Hurman ohjenuoran mukaisesti on uskallettava 'matkustaa tutulta reitiltä kauaskin nähdäkseen paremmin lähelle'.

Tutkijakoulutettava **Rebekah Rousi** pureutuu kansainvälisen kilpailukyvyn tematiikkaan vertailemalla synnyinmaansa Australian ja nykyisen asuinmaansa Suomen korkeakoulutusta. Suomi nähdään usein (korkea)koulutuksen suhteen mallimaana, josta haetaan oppeja muihin maihin. Ironiseksi tilanteen Rousin mukaan tekee se, että siinä missä australialainen korkeakoulutus lähentyy suomalaista, ollaan Suomessa omaksumassa 1980-luvulla Australiassa vallalla ollutta kaupallisuutta ja kilpailukykyä korostavaa korkeakoulupolitiikkaa.

Professori **Juha Hakala** on huolissaan työyhteisön hyvinvoinnista monien uudistusten keskellä: miten työntekijä jaksaa toimia jatkuvan kehittämisen ja muutoksen oravanpyörässä. Elämme Hakalan mukaan 'henkisesti invalidisoidussa' maailmassa, jossa ei ole tilaa luovuudelle ja lahjakkuudelle. Hän peräänkuuluttaakin laumasieluille suunnattujen ja ulkopuolelta annettujen mallien sijaan inhimillisempiä ja yksilökeskeisempiä keinoja muuttaa ja kehittää yliopistojen toimintaa.

Julkaisussa on myös kolme referee-artikkelia. **Irja Leppisaari** ja **Marja-Liisa Tenhunen** pohtivat verkkomentorointia osana pk-yritysten arkea. He arvioivat verkkomentoroinnin olevan keino kehittää pk-sektorilla työskentelevien ammatillista osaamista erityisesti siihen sisältyvän vertaistuen kautta. Sähköpostiviestintä on nykyisin keskeinen osa työelämää. Eivätkä kaikki viestit ole ammatillisia, vaan joukossa on roskaposteja, humoristisia ja muita arjen aherrusta keventäviä viestejä. Näitä jälkimmäisiä **Kari Salo** tarkastelee artikkelissaan ja kutsuu niitä sosioemotionaaliksi viesteiksi vastakohtana tehtäväorientoituneelle, työssä tapahtuvalle sähköpostiviestinnälle. **Marika Silvennoinen, Anni Paalumäki** ja **Soili Keskinen** puolestaan kuvaavat työn ja perheen yhteensovittamista akateemisten naisjohtajien näkökulmasta. Erityisen haasteellista näyttäisi olevan työn henkisen kuormittavuuden ja sirpaleisuuden lisääntymisestä johtuva ajanhallinta: perhe-elämä joutuu usein joustamaan työn tieltä.

Kolumnissaan **Mauri Panhelainen** kirjoittaa vuosikymmeniä jatkuneesta rakenteellisen kehittämisen 'jakomielisestä' tilasta. Tällä hän tarkoittaa toisaalta korkeakoulujen alueille tuomaa vetovoimaa (siksi niitä siis halutaan joka niemeen ja notkelmaan), toisaalta valtiovallan pyrkimyksiä supistaa korkeakouluverkkoa kansallisen kilpailukyvyyn ja taloudellisen menestymisen nimissä.

Useissa tämän lehden 'Rakenteet uudistuvat – muuttuuko korkeakoulutus?' teemanumeron puheenvuoroissa korostuu yksilöllisyyttä kunnioittava yhteisöllisyys. Kriiseissä usein apuun huudettu yhteisöllisyys voidaan nähdä voimavarana myös jatkuvien muutosten kyllästävässä korkeakoulumaailmassa. Rakentava kriittisyys, moniäänisyys, luovuus ja rohkeus kokeilla uutta voisivat olla muutostilanteessa muodostuvan "uuden" yhteisöllisyyden perusta korkeakouluissa – yhteisöllisyyden, jossa lähtökohtana on luottamus yksilöihin ja heidän kykyihinsä ulkokohtaisen kontrollonin, keskinäisen kilpailun, konsulttien, toiminnan yltiöpäisen mittaamisen ja yksilöiden, yhteisöjen ja organisaatioiden paremmuusjärjestykseen asettamisen sijaan. Aidon oppimiskumppanuuden avulla voimme saavuttaa nykytermein ilmaistuna entistä 'laadukkaamman, tehokkaamman ja tuottavamman' korkeakoulutuksen, mikäli rakenteet mahdollistavat sen ja yksilöt haluavat sitä.